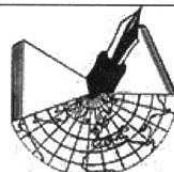

موانع الهیاتی و فقهی
هم‌گرایی مسلمانان و مسیحیان
با تأکید بر مسئله تکفیر و تبشیر

حجت الاسلام دکتر حسین متقی

سرشناسه	: متقی، حسین، ۱۳۴۸ -
عنوان و نام پدیدآور	: عوانع الیهیاتی و فقهی همگرایی مسلمانان و مسیحیان با تأکید بر مسئله تکفیر و تبشیر / حسین متقی.
مشخصات نشر	: قم: قلمگاه، ۱۳۹۹.
مشخصات ظاهری	: ۳۰۸ ص.
شابک	: 978-600-7684-28-3 : ۴۵۰۰۰۰ ریال
وضعیت فهرست نویسی	: فیا
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۲۹۵ - ۳۰۸.
موضوع	: اسلام و مسیحیت
موضوع	: Islam -- Relations -- Christianity
موضوع	: مسلمانان و غیر مسلمانان
موضوع	: Muslims --*Relations with non-Muslims
موضوع	: تکفیر (فقه)
موضوع	: (Excommunication Islamic law)
موضوع	: تکفیر (مسیحیت)
موضوع	: Excommunication
موضوع	: اسلام -- تبلیغات
موضوع	: Islam -- Missions
موضوع	: هیات‌های اعزامی مسیحی
موضوع	: Missions
رده بندی کنگره	: BP۲۲۷/۳
رده بندی دیویی	: ۲۹۷/۴۷۳
شماره کتابشناسی ملی	: ۷۵۲۰۵۱۱
وضعیت رکورد	: فیا

www.ketab.ir

انتشارات قلمگاه

عوانع الیهیاتی و فقهی همگرایی مسلمانان و مسیحیان با تأکید بر مسئله تکفیر و تبشیر

مؤلف: حسین متقی

ویراستار: حمید ساقی

ناشر: انتشارات قلمگاه

چاپ: اول / زمستان ۱۳۹۹

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

صفحه آرا: رضا فریدی

قطع: وزیری

قیمت: ۴۵۰۰۰ تومان

مرکز پخش: قم، بلوار امین، روبروی دبیرستان صدر، مؤسسه میعاد اندیشه اسلامی

تلفن: ۰۲۵-۳۲۹۳۱۰۵۹ • تلفکس: ۰۲۵-۳۲۹۰۶۵۴۰

وب سایت خرید اینترنتی و اطلاع از سایر عناوین: www.qalamgah.ir

○ حقوق چاپ و نشر محفوظ است.

سخن آغازین

«رَبِّ اَدْخِلْنِيْ مُدْخَلَ صِدْقٍ وَّاَخْرِجْنِيْ مُخْرَجَ صِدْقٍ وَّاجْعَلْ لِّيْ مِنْ لَّدُنْكَ سُلْطٰنًا نَّصِيْرًا»

الحَمْدُ لِلّٰهِ الْاَوَّلِ بِلاَ اَوَّلٍ كَانَ قَبْلَهُ، وَالْاٰخِرِ بِلاَ اٰخِرٍ يُّكُوْنُ بَعْدَهُ، الَّذِي قَصُرَتْ عَنْ رُؤْيِيْهِ اَبْصَارُ النَّاطِرِيْنَ، وَعَجَزَتْ عَنْ نَعْتِهِ اَوْهَالُ الْوٰصِفِيْنَ؛ «سپاس خدایی را که اول است بی آنکه پیش از او اولی باشد، و آخر است بی آنکه پس از او آخری باشد؛ خدایی که دیده‌های بینندگان از دیدنش فرو مانده و اندیشه‌های توصیف‌کنندگان از وصفش عاجز شده‌اند.»

اَللّٰهُمَّ دَاخِلِ الْمَدْحُوٰاتِ، وَدَاعِمِ الْمَسْمُوٰكَةِ وَجَابِلِ الْقُلُوْبِ عَلٰی فِطْرَتِهَا، شَقِيَّتِهَا وَسَعِيْدِهَا، اجْعَلْ شَرَائِفَ صَلَوَاتِكَ، وَنَوَامِيْ بَرَكَاتِكَ عَلٰی مُحَمَّدٍ عَبْدِكَ وَرَسُوْلِكَ، الْخَاتِمِ لِمَا سَبَقَ، وَالْفَاتِحِ لِمَا اَنْغَلَقَ، وَالْمُعْلِنِ الْحَقَّ بِالْحَقِّ، وَالِدَافِعِ جَيْشَاتِ الْاِبَاطِيْلِ، وَالِدَافِعِ صَوْلَاتِ الْاَضَالِيْلِ، كَمَا حُمِّلَ، فَاصْطَلَحَ قَائِمًا؛ بار خدایا! ای گستراننده زمین‌های گسترده و نگاه‌دارنده آسمان‌های برافراشته و ای آفریننده دل‌ها بر اساس فطرت؛ چه بدبخت آن و چه خوشبخت آن! شریف‌ترین درودهایت و افروزی‌ترین برکاتت را بر محمد بنده و رسول خود قرار ده؛ رسولی که ختم‌کننده نبوت و بازکننده راه‌های بسته و آشکارکننده حق بر مبنای حق است؛

پیامبری که خروش های باطل را دفع و حمله های گمراهی را شکست؛ چنان که سنگینی رسالتی را که برعهده گرفت، با قدرت پیش برد.

خدای را سپاس که به این کمترین بندگانش توفیق عنایت فرمود که صفحه ای دیگر از صفحات حیات زمینی خویش را ورق زده و با استعانت از ذات اقدس و ربوبی اش، قدمی هرچند اندک در راستای توسعه علم و دانش بردارم. هدایت و ارشادات اساتید گران سنگ، جناب آقای دکتر احمد رضا مفتاح، جناب حجت الاسلام والمسلمین آقای دکتر مهربان صادق نیا و جناب حجت الاسلام والمسلمین آقای دکتر محمد جواد زارعان را که اساسی ترین نقش و هدایت ها را در به ثمر رساندن این پژوهش داشتند، ارج نهاده و مقام علمی و اخلاقی آن عزیزان را تعظیم می نمایم. امیدوارم که این پژوهش مقبول میوه عالم هستی، محقق کننده آرمان های الهی ادیان ابراهیمی و همه انبیا و اولیا، عدالت گستر جهان، حضرت بقیة الله الاعظم علیه السلام قرار گیرد.

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى وَلِيِّكَ وَابْنِ أَوْلِيَائِكَ الَّذِينَ كَرَّمْتَ طَاعَتَهُمْ وَأَوْجَبْتَ حَقَّهُمْ وَ
أَذْهَبْتَ عَنْهُمْ الرِّجْسَ وَطَهَرْتَ لَهُمُ نَظْهِيرًا.

فهرست مطالب

سخن آغازین	۵
فصل اول: کلیات	۱۳
مقدمه	۱۸
۱. تبیین موضوع	۱۸
۲. ضرورت تحقیق	۱۸
۳. پیشینه تحقیق	۱۹
۴. اهداف تحقیق	۱۹
۵. روش تحقیق	۱۹
۶. مفهوم‌شناسی	۱۹
۶-۱. الهیات	۲۰
۶-۲. فقه	۲۱
۶-۳. تکفیر	۲۲
۶-۴. تبلیغ	۲۵
۶-۵. تبشیر	۲۶
۶-۶. هم‌گرایی	۲۷

فصل دوم: مبانی نظری هم‌گرایی.....	۳۳
۱۲. مبانی نظری هم‌گرایی.....	۳۵
۱۱۲. نظریه‌های هم‌گرایی.....	۳۶
۲.۲. مبانی نظری هم‌گرایی ادیانی بین مسلمانان و مسیحیان براساس تعالیم قرآن و کتاب مقدس.....	۳۹
۳.۲. اصول هم‌گرایی در اسلام.....	۴۵
۱۳.۲. عقلانیت.....	۴۵
۲.۳.۲. کرامت انسانی.....	۴۷
۳.۳.۲. احترام به مقدسات دیگران.....	۴۸
۴.۳.۲. گفت‌وگو.....	۴۹
۵.۳.۲. دوری از تعصب.....	۵۳
۶.۳.۲. تحمل آرای مخالف.....	۵۴
۴-۲. اصول هم‌گرایی در مسیحیت.....	۶۱
جمع‌بندی.....	۶۴
فصل سوم: الهیات و فقه و چالش‌های هم‌گرایی در اسلام و مسیحیت.....	۶۷
۱۳. موانع الهیاتی هم‌گرایی.....	۶۹
۱۱۳. ایمان.....	۶۹
۲.۱۳. توحید و تثلیث.....	۷۶
۳.۱۳. سرشت و جایگاه مسیح.....	۷۸
۴.۱۳. وحی و مکاشفه.....	۷۹
۵.۱۳. انسان‌شناسی.....	۸۱
۲.۳. موانع فقهی هم‌گرایی.....	۸۳
۱۲.۳. طهارت و نجاست اهل کتاب.....	۸۴
۲.۲.۳. فقه اجتماعی.....	۹۰
۳.۲.۳. فقه سیاسی.....	۱۱۳

۴.۲.۳. فقه عبادی	۱۳۵
جمع بندی	۱۴۴

فصل چهارم: تکفیر به مثابه مانع هم‌گرایی میان مسلمانان و مسیحیان

.....	۱۴۷
۱۴. تکفیر مانع هم‌گرایی	۱۴۹
۲.۴. مبانی فقهی تکفیر	۱۵۰
۱.۲.۴. کفر و ایمان	۱۵۰
۲.۲.۴. منازعات بر سر حدیث فرقه ناجیه	۱۵۵
۳.۲.۴. انکار ضروریات دین	۱۶۰
۴.۲.۴. غلو و غالی‌گری	۱۶۳
۵.۲.۴. سبّ النبی ﷺ (دشنام‌دهنده به پیامبر ﷺ)	۱۶۵
۶.۲.۴. نقل‌گرایی و ظاهرگرایی	۱۷۳
۳.۴. ریشه اندیشه ارتداد و تکفیر در مسیحیت	۱۷۹
۱.۳.۴. جنگ‌های صلیبی و اندیشه تکفیر	۱۸۰
۲.۳.۴. تفتیش عقاید و اندیشه تکفیر	۱۸۲
جمع بندی	۱۸۵

فصل پنجم: تبشیر به مثابه مانع هم‌گرایی میان مسلمانان و مسیحیان

.....	۱۸۷
۱.۵. تبشیر و مسیونری مانع هم‌گرایی	۱۸۹
۱.۱.۵. ماهیت تبشیر	۱۹۰
۲.۵. مبانی الهیاتی تبشیر	۱۹۰
۱.۲.۵. تبشیر در عهد جدید	۱۹۱
۲.۲.۵. تبشیر در سنت کلیسایی	۱۹۵
۳.۵. تاریخ تبشیر مسیحی در جوامع اسلامی	۲۱۲

- ۱۳.۵. روش‌های تبشیری مسیحیت ۲۲۰
- ۴.۵. نقش تبشیر مسیحی در ترویج خشونت در جوامع اسلامی ۲۳۴
- ۱۴.۵. رهاوردهای تبشیر و زمینه‌های خشونت و افراط ۲۳۸
- ۲.۴.۵. تبشیر مسیحی و تقابل با هویت دینی ۲۳۹
- ۳.۴.۵. تبشیر مسیحی و تحقیر پیروان سایر ادیان ۲۴۰
- ۴.۴.۵. تبشیر مسیحی و تمامیت خواهی ۲۴۲
- ۵.۴.۵. تبشیر مسیحی و برانگیختن احساسات مذهبی مسلمانان ۲۴۳
- ۶.۴.۵. فرق تبشیر مسیحی و تبلیغ اسلامی ۲۴۵
- جمع‌بندی ۲۴۹

فصل ششم: راهکارهای برون‌رفت از موانع هم‌گرایی میان مسلمانان و

- مسیحیان با تأکید بر «تکفیر» و «تبشیر» ۲۵۱
۱۶. رفع مانع هم‌گرایی مربوط به تکفیر ۲۵۳
- ۱۱.۶. نفی تکفیر از دیدگاه قرآن ۲۵۴
- ۲.۱۶. نفی تکفیر از دیدگاه روایات ۲۵۵
- ۳.۱۶. نفی تکفیر از دیدگاه عالمان و اندیشمندان اسلامی ۲۵۸
- ۴.۱۶. اصل عدم تکفیر ۲۶۲
- ۵.۱۶. اصالة الاحتیاط در صدور حکم تکفیر ۲۶۴
- ۶.۱۶. شتاب نکردن در صدور حکم تکفیر و وجوب فحص ۲۶۶
- ۷.۱۶. محدود بودن دایره تکفیر و توسعه دایره اسلام ۲۶۸
- ۲.۶. رفع مانع هم‌گرایی مربوط به تبشیر ۲۷۰
- ۱۲.۶. بازخوانی تعالیم تبشیری عیسی مسیح^x ۲۷۱
- ۲.۲.۶. تلاش برای تفاهم بیشتر میان مسلمانان و مسیحیان ۲۷۱
- ۳.۲.۶. احترام مسیحیان به یکتاپرستی مسلمانان ۲۷۱
- ۴.۲.۶. توسعه گفت‌وگویی بین‌نخبگان دینی مسیحیت و اسلام ۲۷۲
- ۵.۲.۶. لزوم بازخوانی مبانی الهیاتی در خصوص تبشیر مسیحی ۲۷۲

۶.۲.۶	احترام به حفظ هویت دینی یکدیگر	۲۷۲
۷.۲.۶	پرهیز از مسیحی سازی مسلمانان	۲۷۳
۸.۲.۶	ضرورت دوری امت مسیحی از مسیحیت صهیونیستی	۲۷۳
۳.۶	بایسته های اخلاقی در رفع موانع هم گرایی	۲۷۳
۱۳.۶	پرهیز از خود مطلق بینی	۲۷۴
۲.۳.۶	دوری از تعصب	۲۷۵
۳.۳.۶	قدرت بر شنیدن و تأمل در سخن مخالف	۲۷۷
۴.۳.۶	حسن ظن پیروان ادیان به یکدیگر	۲۷۸
۵.۳.۶	رعایت اصول اخلاقی در تعامل بین ادیان	۲۸۰
۶.۳.۶	پرهیز از ناسزا گفتن به مقدسات طرف مقابل	۲۸۱
۷.۳.۶	لزوم تحصیل شناخت هریک از ادیان از یکدیگر	۲۸۲
۴.۶	ماهیت دعوت دینی و اسلامی	۲۸۲
۱.۴.۶	مبانی وحدت بخش دعوت دینی	۲۸۳
۲.۴.۶	دعوت دینی و ایجاد جهان سعادت محور	۲۸۴
۳.۴.۶	دعوت دینی زمینه ساز فیض الهی	۲۸۴
۴.۴.۶	دعوت اسلامی با محوریت عقل و استدلال	۲۸۵
۵.۴.۶	دعوت اسلامی و بهره گیری از مبانی مشترک	۲۸۶
۶.۴.۶	دعوت اسلامی و دوری از جریان افراط و غالی گری	۲۸۶
۲۸۸	جمع بندی	
۲۹۰	نتیجه گیری	
۲۹۵	منابع و مأخذ	
۲۹۵	منابع فارسی	
۳۰۱	منابع عربی	
۳۰۵	منابع انگلیسی	

پیشگفتار

«هم‌گرایی» و کشف ظرفیت‌های مشترک بین اسلام و مسیحیت، یکی از عناصر جدی در عرصه گفتگوهای بین‌ادیانی است. در این مسیر، برخی مسائل فقهی و کلامی در آموزه‌های اسلامی و سلسله‌ای از موضوعات الهیاتی در آموزه‌های مسیحیت وجود دارد که به عنوان موانع جدی برای تحقق هم‌گرایی مطرح می‌شود. عنصر «اندیشه تکفیری» میان عده کمی از مسلمانان و عنصر «تبشیر» در مسیحیت، از اساسی‌ترین موانع هم‌گرایی محسوب می‌شوند که یکی ریشه در «برداشت‌های نادرست عده قلیلی از مسلمانان از فقه اسلام» و دیگری ریشه در «الاهیات مسیحی» دارد؛ هریک از این عناصر، زمینه‌های توسعه و ترویج افراطی‌گری و خشونت را در جوامع انسانی فراهم می‌سازند. این در حالی است که در فقه اسلامی اصل بر «عدم تکفیر» و در تعالیم مسیحی، اصل بر «تبشیر» میان یهودیان یا مشرکان یونانی- رومی بوده است؛ در نتیجه، اندیشه تکفیری جایی در سپهر اندیشه‌های اصیل اسلامی نداشته تا مانعی بر سر راه هم‌گرایی بین مسلمانان و مسیحیان قلمداد گردد و مسیحیت نیز به منظور ایجاد زمینه‌های هم‌گرایی، بایستی به سنت اصیل مسیحی بازگشته و فعالیت‌های تبشیری در جوامع اسلامی را متوقف کرده تا راه‌های وصول به هم‌گرایی بین مسلمانان و مسیحیان هموار و مهیا گردد. به نظر می‌رسد، با شناخت دقیق از ریشه‌ها و تحصیل درک و

فهم عمیق از زوایا و ادله فقهی و الهیاتی آنها می‌توان نظریات فقهی و الهیاتی را تحلیل و ضمن مقایسه آن با آرای سایر فقیهان و الهی‌دانان، راه‌های برون‌رفت از موانع هم‌گرایی بین دودین توحیدی را ارائه کرد. حقیقت این است که خداپرستان و ایمان‌داران امروزی، در گیرودار برخوردهای خصمانه و در پی قرائتی خاص از سوری تعدادی محدودی پیروان ادیان، در به سرگشتگی دچار شده‌اند؛ دعوت تکفیری و تبشیر مسیحی، خطری فراتر را به ارمغان می‌آورد که آن، گسترش بیشتری دینی خواهد بود؛ به عبارت دیگر، در دعوت‌ها و تبشیرهای خصمانه به جمعیت اسلام و مسیحیت افزوده نشده، بلکه جریان‌های الحادی و خدا ناباور در این میان بیشترین بهره را خواهند برد. معتقدیم، اساساً دین الهی در ذات خود به خشونت دعوت نگرفته و جز صلح و محبت از آن برداشت نمی‌شود. در بسیاری از موارد نیز، ظواهر متون مقدس دینی نمی‌تواند بیانگر دیدگاه‌های بنیادین و اصیل آن دین باشد؛ از این رو باید دیدگاه ذاتی ایمان الهی را با استمداد از مبانی علمی و معرفتی کشف شود و از پیش‌فرض‌های ذهنی عده‌ای از پیروان ادیان که در شرایط و محیط‌های مختلف ایجاد می‌شود، دوری جست؛ زیرا تنها در صورتی که جوهر ذاتی متون دینی به درستی درک شود، امکان پیدایش و گسترش یک تعامل خوب بین ادیانی و دوری از اقدامات خشونت‌آفرین وجود دارد. بر این اساس، پژوهش حاضر به تبیین بعضی از موانع الاهیاتی، فقهی و کلامی هم‌گرایی و تعامل مسلمانان و مسیحیان، با تأکید بر تکفیر و تبشیر پرداخته است تا زوایای «اندیشه تکفیر» در اسلام تا حدودی روشن شده و بر اساس آن، مرزهای میان گفتمان افراطی و خشونت طلب با گفتمان اعتدالی و عقلانی تمییز داده شود و از سوی دیگر، زوایای «تبشیر» و پیامدهای آن در اندیشه مسیحی نیز برای مخاطب مسلمان و غیر مسلمان، بیش از پیش آشکار گردد. بدیهی است، با تبیین واقعیت «اندیشه تکفیر» و واقعیت «تبشیر مسیحی»، زمینه‌های نظری لازم برای رفع موانع مهم از مسیر هم‌گرایی بین مسلمانان و مسیحیان برداشته خواهد شد و

تعامل نخبگانی و عمومی بین اسلام و مسیحیت نیز تقویت خواهد شد. در اینجا لازم می‌دانم از همفکری و یاری‌گری اساتید ارجمندم جناب آقایان دکتر احمد مفتاح، حجت الاسلام دکتر مهرباب صادق‌نیا، حجت الاسلام دکتر محمدجواد زارعان و حجت الاسلام دکتر رضا علی کرمی که نقش مهمی در به ثمر رساندن این پژوهش داشتند کمال امتنان و سپاس را داشته باشم.